

30 let hitro raste in se veliko bolje presajati dá kakor smreka (omorika); tudi je s slabo zemljo bolj zadovoljen; šilje mu odpada vsako leto, kar je dobro, da se deblo tako zlo ne omaja; če se mu oklestijo debele spodnje veje, požene kmali nove mladike; terpi dalje časa in je tako rekoč hrastovina za planinske dežele. 2) Jesen (jasen) poganja, ko je še mlad, po 2 do 3 čevlje dolge mladike, steblo je ravno, les terden, veje mu brez škode hlestiti in perje oberati smeš. Listja ima toliko, da ga gospodar dvakrat na leto poberati more, in listje njegovo je dobra hrana za goveda. Zato pravijo na Štajarskem in Krajskem, da jesen je senožet v zraku, ki se dvakrat kositi dá. 3) Za pusto in suho zemljo naj se izbere božje drevo (Götterbaum, alianthus glandulosa), ki 10—15 let staro je dosti močno za telegrafni drat; le na to je treba gledati pri izreji tega drevja, da začne krono še le delati, ko je 10—12 čevljev dorasel. 4) Za mokrotno zemljo pri grabnih, v kterih večkrat voda stoji, se priporoča laški jagnjed (Pyramidenpappel), kteremu se imajo spodnje veje oklestiti in ko je 20—30 čevljev visok krona odsekati, da deblo hitro debelo postane in ga veter preveč majati ne more. 5) Za še bolj močirno zemljo je le jelša.

Premišljevanje

narave in previdnosti božje v nji.

Poslovenil Mihael Verne.

Slana ali mraz.

Že vidimo rastlinje, germovje in druge stvari pod milim nebom kakor s sladkorom potresene. Pač je sladkor ta včasih, da se Bogu usmili! Pa kakor morebiti dež in rosa in sneg in led, tako mora biti tudi slana (mraz). Ni pa slana nič družega, kakor zmerznjeni sopari, ki so po dotiki z družimi stvarmi ob svojo tekočnost prišli. Rose nekoliko pada vsak dan. Nje tekočnost se dá le toploti pripisati. Al kako lahko zgubi kakšna stvar svojo toploto, zlasti če je tenka in nježna, in če je druga stvar, sktero v dotiko pride, precej merzlejša! O merzlih spomladnih ali jesenskih nočéh mora tenko rastlinje neobhodno ob več toplote priti, ko, na priliko, debelejše veje močnega drevja. Naravno je tedaj, da slana nježne rastline in tenke mladike prevleče; nikdar pa ne debelih véj. Ko rosa na take stvari pade, ki so precej omerznila, se jim nje toplota kar hitro dodeli. In kaj družega se more sedaj zgoditi, ko da, ker je rosa ob svojo toploto prišla, se nje deli bolj skup stisnejo, se močnejše eden družega tikajo in se tako v nježen led spremené? Če pridejo sedaj k že zmerznjenim soparom še nezmerznjeni, se sterdijo ti skoraj tisti hip, ko se unih dotaknejo; se narašajo in leže tako neredno med seboj in eden verh družega, kakor pri slani navadno vidimo.

Iz tega se lahko vidi, kako se zgodi, da se celó na dlakah in laséh žival in ljudi sren napravlja. Sopari iz nosa in iz ust, in pot, kolikor ga na laséh v prostem zraku ostane, napravijo to slano. — Ravno taka je s poslopji, ki jih pozimi pogostoma z zmerznjenimi svetlimi nitmi in kosmiči prevlečene vidimo. Če so stene poslopij dovolj merzle, ne more drugač biti, ko da se vodni sopari, ki so se jih poprijeli, sterdijo in zmerznejo. Zato se o hudem mrazu take spremembe ne vidijo, ker o hudem mrazu zmerznejo sopari že v zraku, in ko bi se tudi sten poprijeli, bi ne mogli na njih obtičati, ker se jih le na redko kakšni pičici tikajo. Velikokrat pa se prigodi, da se stene tudi o nar hujem mrazu kakor s snegom zagernjene vidijo. To je gotovo znamenje, da bo ojštrost mraza odjenjala.

Spoznaj, prijatelj moj, tudi v tem prigodku narave modre in dobrotljive namene svojega stvarnika. V njegovi roki, in pod njegovo modro vlado je vsako djanje narave pospešilo rodovitnost zemlje. Vsak posamesen prigodek se vjema z zvezo narave, in pospeši, kolikor more, popolnost veseljnosti.

Zgodovinski pomenki.

Rimska cesta iz Akvileje čez Emono v Sisek.

Razložil Davorin Terstenjak.

V Antoninovem potopisu so naznamljane sledeče mesta, skoz ktere je rimska cesta iz Akvileje v Siscio čez Emono deržala: Aquileja XXXVI. Fluvio frigidus. XXII. Longatico. XVIII. Hemona. XXV. Praetorium Latovicorum. XVI. Noviodunum XXVII. Quadrata XXVIII. Siscia.

O početku nekdanj imenitnega mesta Akvileje piše Eustaci „in scholiis ad Dyonis.“ sledeče: „Aquila urbs, quae et Aquilia quatuor syllabis vocatur ab volucere, quam Itali aquilam adpellant, denominata“ in Julian Caesar in Orat. de Const. imper. rebus gestis: „Urbi, quum conderetur, aquila dextra ex parte coelitus advolans de suo nomine vocabulum imposuit“ *). Tu imamo točna dokaza, da je mesto dobilo imé po ptiču orlu. Mesta sedanji čas ni več, samo razvaline še označujejo nekdanjo slavo, in ostanek edini je vas — Oglej. Hitro se dá spoznati, da je Oglej prestavek latinskega imena Aquileja v slovensko. Učeni jezikoslovci, kakor Bopp terdijo, da je korenika latinske besede aquila, sanskritska ash celerum esse, ashu cito, berzo, hitro, torej aquila — berzi ptič. Ravno ta pomen ima slovenska beseda orel, ker je korenika te besede sanskritski glagol ar celerem esse, tudi nemški Aar jo izpeluje iz sanskritskega themata. Da so si glasniki r, g, z, ž v slovenščini sorodni, vé vsak poveršen jezikoslovec, n. pr. ubog, ubožen, uboren. V frizinskih spomenicih nahajamo poranem, namesti pošanem (gonim, genem, ženem, gnati). Oglej je toraj toliko kot orel. Čerka e je po matatezi prišla pred e, kakor to vidimo v besedi dolgo in dluho (česki). Morski pristav se je velel že v starih časih Grado (grad).

Po Ogleji je naznamljena postaja: Fluvius frigidus. Vsi starinoslovci in tudi jaz jo iščejo v Vipavi. Po tej postaji pride Longaticum. Schoenleben in Muhar stavljata to postajo v dnešnji Logatec. Imé je čisto slovensko od log, der Wald, Logatec, Waldheim. Long je nosovnica (primeri polsko dab, donb, domb in način izgovarjanja venčni namesti večni). Znamenito je premisliti, da je nemški jezik imé te postaje po ravno tisti postavi prekrožil v nemščino, po kateri imé terga Rogatec, naimre: Logatec (Lohatec), v Lohitsch, Loitsch, Rogatec v Rohitsch, Roitsch. V tej primeri leži važen dokaz, da imé Longaticum ni ne rimsko ne celtiško, temoč le polatinčeno. Tudi sestava in oblika besede ne obstojite kritike ne pred rimsko ne pred celtiško gramatiko.

Po postaji Longaticum je postavljeno mesto Hemona. Imé tega mesta se glasi pri Ptolomeji Emona, pri Pliniu Aemona, pri Antoninu Hemona, pri nekterih Hemona in Hema.

Da pravlica od zidanja Hemone po Jasonu druga ni, kakor basen brez vsake temeljitosti, čeravno si je naš vsega poštenja vredni Schoenleben prizadeval resnico dokazati, spozna vsak izurjen historik, in v nar novejšem času je naš rojak učeni profesor dr. Čizman

*) Upamo, da pri slovanskih braveih imamo že toliko vere, da vse, kar terdimo, ne trosimo iz rokava, temoč iz točnih izvornikov. Bodo nam torej prizanesli, ako pri izpisu člankov za „Novice“ namenjenih, mudnih citatov ne navajamo. Pis.

kritički neresničnost Jasonovega brodarenja po Dunaji (Donavi), Savi in Ljublani dokazal. Sam Jason je basnoslovska oseba, o kateri bomo v svojih bukvah obširniše govorili. Bila je še pred dvema letoma naša misel, da se imé Emona, Aemona, Hemon, Hemuna, Hema ima iskati v tematu holm ali hm, kakor je gorenski izrek, in da se je pozneje nadomestilo ime starega mesta s soimenom lub, in odtod Lublana. Ali po vsestranem pretehtovanju vidim, da ta ne derži. Ponujam tedaj drugo domorodnim prijateljom zgodovine starega slavnega mesta, in postavljam za tema imena Aemona, Emona, indiški glagol am (vindiziran em), latinski amare, ljubiti. Način pisanja Emona, Aemona je tedaj starejši in izvirniši, kar tudi ta okolščina potrjuje, da le poznejši pisatelji pišejo Hemon, Hemuna, Hema. Predstavljeni soglasnik h je toraj slovenski digama, kakor se to v slovenskem jeziku pogostoma nahaja, postavim, hoko, hokno namesti oko, okno. Priime Ama, vindizirano Ema, je imela Shiva po dobri svoji strani, zato nahajamo v ljublanskem gerbu symbol bele dobre strani pet limbarjev (číslo 5. je po indiškem mythu symbol pet prvih moči (Grundkräfte) natvore; da je Shiva personificirana moč prirode (natvore), vé vsak, kateri indiški mythus pozna), pa tudi černe hude strani draka na stolpu sedečega; celó stolp je njeni atribut in ona se zatega voljo velí stolponositelka, die Thurmtägerin *).

Ljublana je tedaj obnovljeno imé starega Emona, Hemon. Kdo zamore réči, da stari Slovenci glagola am niso poznali? Mi še imamo dnešnji den čisto neorganičke indičke lastne imena, postavim Udmat, kar toliko pomeni kot Mokrice, Vedice. Ako se je to imé s čisto indičko obleko (primeri agnimat indiški, ognjevat slovenski) do dnešnjega dne ohranilo, kdo bi se podstopil tajiti, da ni z imenom Emona ravno taka?

Takšna je z imenom reke Sora, Sura, kar pomeni kravo, še, kakor mi g. Kurnik iz Teržiča piše, po Gorenskem znana beseda. To imé je čisto indiško, in ko bi ga bili Slovenci od Keltov ali Latinov prejeli, gotovo bi ga bili po svojem prikožili, kakor so si vse neizvirne imena, postavim, Donau (staronemški Donawe) v Dunaj za svoje usta in svoj jezik pripravili. Da bi bili vendar to okoljščino naši starinoslovci premislili, da mi Slovenci vse imena tako izgovarjamo, kakor so jih že — z malo spremeno — stari pisali, gotovo bi toliko neslanih réči ne brali. Kar ni izvirna vlastovitost naroda, to narod pokvari; — resnico teh besed nas učí vsakdanja skušnja. Nemeec je našo Soro si prikožil v Zeyer, Savo v Sau, Lubno v Laufen; Slovenec nemške besede, postavim, Eisenbahn v Hajzelbank, in tako bi bil tudi imena rek Save, Drave, Mure, in imena mest Siscia, Celeja zarobil po svojem, ako bi vlastovitost njegovega jezika ne bile.

(Dalje sledí.)

Za poduk in kratki čas.

Ali mora tergovec (kupec) pošten biti?

V starodavnih časih, ko so ljudje še malikovali in so imeli za mnoge stanove lastne bogove, niso od tergovcov kaj preveč pošteno mislili, zakaj ravno tisti bog — Merkuri — ki je bil bog tatov, je bil tudi bog tergovcov. Ko pa so sčasoma padli maliki temnih časov in je luč kristjanstva razsvetila tudi človeško vest, je šel tudi „Merkuri“ rakom žvižgat, in poštenje je nastopilo tudi pri tem stanu, od kterege so nekdanj mislili, da ne more pošten biti.

Dandanašnji je stan tergovcov veliko obrajtan, ne zato, da si napravi veliko premoženja, ampak zato, ker

*) Niklas Müller „Glauben der Hindu“ str. 322.

je potreben za tistega, ki izdeluje, kakor za tistega, ki kupuje. On je tako rekoč med sredje, ki nam polajša to povsod dobiti, česar nam je za vsakdanje življenje potrebno.

Tergovski stan pa je težek stan, ne zato, da mora tergovec pridno delati, se dostojno truditi, ampak zato, da ne preskoči vojnic poštenja. Skušnjave so velike, ki lahko zapeljejo človeka, da želi hitro obogateti s sleparijo in presilno dobičkarijo.

Dobička kaj mora imeti tergovec, če ne, ne more izhajati, in nihče mu ne more za zlo vzeti, ako je ktrikrat posebno dobro zadel pravi čas nakupovanja ali si nakupil blago cenejše na mestu, ki morebiti deset družim ni znano, s kterimi vred ga sedaj po ravno tisti ceni prodaja. To ni goljufija, to je sreča kupčijska.

Sleparija pa je, ako slabo blago prodaja za dobro, in kar robí manjka, priklada z lažnjivimi besedami. Sleparija je, če tergovec iz fabrike prejeto, naročeno blago graja (tadla) fabrikantu, da mu nepošteno odšipne od izgovorjene cene. Nepošteno je barantati s kontrobanom, ne le zato, ker je goljufija zoper državo, ki to prepové, ampak tudi zato, ker druge tergovce, svoje tovarše, ki s tako robo ne kupčujejo, poškoduje in po nepoštenih poti vleče kupce v svojo štacuno.

Ako tergovec blago po tako visoki ceni prodaja, da dobiček ni v nobeni primeri z vrednostjo blaga, je to poškodovanje svojega bližnjega, kteremu dnar iz mošnje krade, le na drugi poti kakor tat. Ako pa nasproti blago iz kakoršnih sleparskih vzrokov trosi po tako niski ceni, da drugi pošteni tergovci ga ne morejo prodajati brez škode, ker ga tudi on prodaja v svojo škodo, se tudi to ne vjema s poštenim tergovcem.

Goljufno je blago ponarejati (verfälschen). V velicih mestih, pa tudi drugod se zlasti o tem velike goljufije godé. Pravijo, da v Parizu se teško dobí sol, kateri ni primešan gips ali kakošen drug ostanjk iz kemiških fabrik; štirko mešajo z apnom in prahom alabastrovim, cukér z apnom, čokolado s sprideno moko, lojem in mastjo, sirovo maslo z lojem, sterd s krompirjevim sirupom, kavo s cikorjo, mleko z vodo, štirko in žajfnico, jesih s hudičevim oljem in družimi ostrimi kisljinami itd. Al ni nam treba v Pariz in London iti, — tudi drugod take nepoštene mešaniče niso neuvadne.

Po vsem tedaj vprašamo: ali ima nepoštenost tergovca dolg obstanek? Skušnje nas učé, da goljufija ne terpi dolgo, in da pred ali pozneje pride na dan. Dan današnji je, kamor se ozremo, toliko tergovcov, da, kdor pošteno ne ravna, se ne more dolgo obderžati.

Ako tedaj hoče tergovec dolgo obstati, ne smé nikodar drugej dobička iskati, kakor v pridnosti, postrežljivosti, umni glavi in poštenosti. To so štirje stebri, na ktere se sreča tergovska opira. Kdor ima poverh te sreče še posebno srečo, da mu Bog še posebno blagoslovi početja njegove, bo pa se vé da še ložje barantal.

Vselej pa je poštenost tisto kazalo, ki kupce vabi naj stanovitniše v svojo štacuno.

In tak pošten tergovec je spostovan mož v družbi človeški; vse ga obraja, vse ga hvali; njegovo imé slovi deleč po deželi. On je srečen, in zasluži srečen biti, ker nobenega ni oškodoval, mnogim pa postregel. Lahko bo takemu možaku tudi tisto rajtingo narediti, ki je poslednja našega življenja.

(Iz „Unterh. a. h. St.“)

Slovanski popotnik.

* V „Šolsk. prij.“ se bere sledeče: Pripravniška šola v Ljubljani bo menda zaspala (!) Prav pametno bi bilo, potem taistih (?) 200 rajnšev idriški poglavitni

snežinke, moja hruška razvija svoje bele, lepa jablana zraven rudeče cvetlice, in plavo nebo se prijazno na blagreno zemljo smeja. Jez bi tudi rad tiček bil!

(Dalje sledi.)

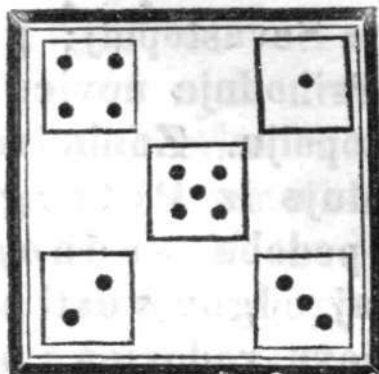
Zgodovinski pomenki.

Rimska cesta iz Akvileje čez Emono v Sisek.

Razložil Davorin Terstenjak.

(Dalje.)

Po Emoni stoji naznamljen v Antoninovem potopisu: Praetorium Latobicorum, Latovicorum. Plini imenuje rod Latovici. Mi smo že razložili božanstvo pod imenom Latovus, Latobius, in smo vidili, da ime Latov (der Lotusgekränzte) imajo božanstva Brama, Vishnu in Shiva, da toraj zna pod imenom Latovus augustus eden tih treh božanstev se razumeti. Imé Latovici je torej mitologično nastalo po častju cveta Late, Lote, ktera je bila symbol matricis seu virtutis generativae ex calore et humore procreatricis. Zato ta cvet nahajamo tako pogosto za zaznamek na rimskih kamnih v Noriku in Panonii. To postajo vsi iščejo pri dnešnjem tergu Rače, ali, kakor nekteri pišejo, Radeče. Na tenko sem poslušal iz ust Račanov izgovorjanje tega imena, ali nisem mogel zapaziti, da bi se pisati moglo Radeče. Vendar nam je ohranila ta okolica spomin na stari „Praetorium Latovicorum“ in sicer v imenu celo blizo Rač ležečega grada in vasi Hotemež. Cvet lota, lata (Lotos) se veli v sanskritu kamala, od kama, cupido, torej kamala toliko kot „flos voluptatis sensualis cupidinis“. Ime lota, lata, izpeljujem iz sanskritskega glagola lat, kar izvirno pomeni gelüsten, in ker se otrokom vse dovoli, ter se tudi rabi v poznamlenji puerilem esse *). Lata in kamala ste torej izraza edinega pomenka, in pomenita to, kar hoteti, hot, hotivost, die Lust, das Gelüste, in obnovljeno ime Hotemeš je ohranilo stari pomen Latovici. Razlaganje tega imena podpira tudi ta okolščina: „Praetorium Latovicorum“ je ležal kraj vode Save. Vodo so stari imeli za prvo materio vsega rodenja (Grundstoff aller Zeugung) in lota je bil povodni (Wasserpflanze). Zna biti, da gerb Račkega terga stoji v kakošni zavezi s starim bogočastjem. Rekli smo že, da so stari Indi spoznali pet prvih moči prirode. Številka pet se nahaja, kakor v ljublanškem gerbu (pet limbarjev na starih ljublanških denarjih), tako tudi v račkem. Na četverovoglastem polju je krona kraj krone listne kinčarije in v sredi polja pet kock v sledeči obliki:

Tukaj vidimo pet kock: srednja kocka ima 5 pik; zgornje, če se poštejevate, tudi storite 5; ravno tako dolnje. Ako pa Račani v svojem arhivu imajo kje drugo razlaganje, rad svojo zaveržem. Nisem terdoglaven, ako me kdo boljšega s točnimi dokazi podučí.

Po cvetu Loti nahajamo na Štajarskem rimsko postajo Lotodos; dnešnja ves, kamor domači zgodovinslovec Muhar to postajo stavlja se veli Žitje (Žiče). Gori smo čuli, da je lota symbol virtutis generativae — rodivne moči, rodivna moč pa stori žitje, tako bi tudi tu razlog našli za svoje terdenje. (Dalje sledi.)

*) Iz sanskritskega lat izvira slovenski glagol lotiti se, latati se česar; dela se lotiti, nach Arbeit greifen, begehren, Lust haben. Pis.

Za poduk in kratki čas.

Torkla.

Malega so me večkrat strašili s torklo. — Torkla je po stari vraži bila pošast, ktera je moč škodovati imela po torkih; od tod nje ime. Stanovala je na diljah (pod streho) za dimnikom (pri nas rorom) in je napadala in morila ženske, ki so ob torkih kruh peklo, robje ali perilo kuhale (žehtale). Še zdaj je pri nekterih naših gospodinjah neumna navada, da nočejo rade ob torkih, kakor tudi ob petkih ne kruha péči ne žehtati. — Od torkle sem čul pripovedavati, da se ji pripisuje sledeče grozno delo: Bile ste sestre, ki ste v torek rano vstale in jele perilo kuhati. Ker ste pa obé dvé premalo imele opraviti v kuhinji, gré ena na dilje po kodelico, da bi prela, druga pa je čaka. Al sestra ne pride doli, le samo se čuje jok in stok, tertje in ropot. Sestra, ktera je spodej bila, jo kliče in kliče, pa namesti sestre ji odgovori torkla: „Naj poglonbam (zna biti poglojem) in pojem“.

Sestra zove drugo- in tretjikrat, pa jednako odgovarja torkla. Vsa prestrašena popusti vse ter beží v posteljo. Le ko je stalo solnce že visoko, še si komaj upa iti gledat in iskat sestre svoje na dilje. Oh joj! kaj vidi — oglodane na kup zložene kosti, iz katerih je torkla snedla mesó.

Kako bi se dala vpodobiti pošast ta, nisem mogel zvediti; pa tudi na tem ni nič ležeče, — bolj bi nas mikalo — kaj ne? — poznati tisto žensko, ki je vidila oglodane kosti svoje sestre! Strah je nedolžna stvar, ker je v sredi votel, na krajih ga pa nič ni, — al tistih, ki se ga bojé in v boječnosti vidijo in slišijo neznanne stvari, tistih se mora pameten človek bati, da si ne prismođi svojih možganov.

Prav bi bilo, da bi rodoljubi naši nabirali take vražne pravlice po vsih kotih in jih dajali na beli dan, da vsak vidi pri svitem solncu tiste pošasti, ki rogovilijo še dandanašnji po glavah vražnega ljudstva!

Janez T.

Novičar iz austrijskih krajev.

Iz Siseka 24. sept. Čez 8 tednov je včeraj spet enkrat začelo deževati, pa če ne bo več dní deževalo, ne bo moč ladjam gori iti. Danes je cena bačke pšenice 6 fl. 40 kr. do 6 fl. 45 kr., bečkerečke 6 fl. 40 kr., napolice 5 fl. 20 do 5 fl. 25 kr., koruze 3 fl. 30 do 3 fl. 40 kr., ječmena 3 fl. — 2 fl. 45 kr., ovsa 2 fl. — 1 fl. 54 kr. vagan. Ker je vse žito v Banatu še zmirej dražji kakor tukaj, se ne more nič vediti, kako se bo banaška cena z našo poravnala.

Iz Celovca. Spodna realna šola z 3 razredi se bo vsled tukajšne obertnijske potrebe razširila v višjo realno šolo z 6 razredi.

Iz Loške doline na Notrajn. 29. sept. D—n. Kakor drugod, je tudi pri nas letošnja prezgodnja slana veliko škodo naredila, pa več na fižolu in turšici, kakor na ajdi, ker imamo tukaj večidel zgodnjo ajdo in celo malo sterniške. Po tem hudem mrazu pa je bila tako nenavadna vročina, da še poleti solnce tukaj ni tako peklo; pa zopet hud mraz je vstal ponoči od 22. do 23. t. m.; zjutraj smo okoli in okoli nas po hribih vidili sneg, in burja ga je še clo na ravno prignala. V šneperskem gojzdu pri klanski polici, blizo Snežnika je bilo tako hudo, da je 32 glav živine, nekoliko volov, nekoliko pa ovác, zmerznilo; tudi en mož od Klanga je zmerznil, enega se pa komaj še smerti oteli. Snega je bilo na dva čevlja debelo. Res čudno vreme! — Te nagle premembe vremena so pa tudi zdravju človeškemu škodljive, in že se čutijo slabi nasledki pri nas.

Pogled na obertnije.

Mizarstvo.

Mizarstvo slovi že od starodavnih časov. Na skrinji zaveze, od ktere sveto pismo govori, občudovali so že nekdanji Hebrejci mnogo del mizarске umetnosti. Modri kralj Salomon imel je 30.000 mizarjev, nad katerimi je čuval Adomiram. Slavni Rimljan Seneka je imel 500 miz, na katerih je redoma obedoval; Ciceron je bil pa le z eno samo zadovoljen. Najstareji narodi so že imeli klopi, mize, postelnjake in omare.

Izdelki mizarški so pa ali gibljivi ali negibljivi, to je, dela za pohišje in za stavbe. Kot izdelavec pohišja napravlja mizar postelnjake, omare, mize, stole, počivala, klopi, knjižnjake, mnogoverstne mašine in orodje, prestole vladarjem in oltarje hiši božji. Za stavbe izdeluje mizar dile, persnice, oboknice, naslonila, podboje, dvernice, stopnjice in mnogo drugih reči.

Orodje poglavitno mizarjev je skobelj, in mesto na katerem dela, je skobeljnik, podolgati mizi podoben stan iz močne bukovine ali hrastovine. Razun skobeljna potrebuje on tudi pil, žag, vertil itd.

Mizarju potreben je les, domači in inostranski. Poslednjemu prišteva se tamnorudeča in terda mahagónovina iz Amerike, blaga cedrovina z Libanona, beli rožev les prijetnega duha, rumena cipresovina in zelenikovina, črna ebenovina iz Afrike in izhodne Indije.

Mizarstvo nikakor ni umetnija malo važna in manja od drugih: kajti mizar potrebuje raznih vednost in velike ročne gibčnosti. Izdelki njegovi so potrebni, ter kinčajo pohišstva kmetov in mestnjanov, revnih in bogatih, poslopja kraljev in cesarjev, cerkve in tempeljne božje.

Mojstri mizarški so dosegli dan današnji visoko stopinjo izverstnosti, ter v novejši dobi pridobili si veliko slave. Priča tega so javne obertnjiške razstave, kakorsne so bile v Beču, Londonu in ne davnej v Monakovem. Na teh razstavah so bili viditi sprelepi izdelki mizarске umetnosti, kateri so tudi izdelavcom donesli mnogo zlatih in srebernih znamenj vspoznanja občnega. (Ko je leta 1851 namenil naš cesar kraljici angleški lep dar, izvolil je za to izdelk mizarск, krasen knjižnjak, ktereга je sloveči dunajski mojster K. Leistler iz hrastovine čudolepo bil izdelal in okinčal.)

Delo mizarско, kakor tkavčevo, je človeku nar bližnje in njemu potrebno po rojstvu in smerti. Mizar je namreč, ki vsakemu izmed nas naredi prvo in zadnje prebivališče: zibelko namreč, in — skrinjo mertvaško.

J. Šubic.

Zgodovinski pomenki.

Rimska cesta iz Akvileje čez Emono v Sisek.

Razložil Davorin Terstenjak.

(Dalje.)

Za Latovičani je bila prva imenitna postaja Nevioudunum. Ta postaja se ima dobro razločiti od mesta Noviodunum. Da se je Nevioudunum zvala, pričujejo napisi na rimskih kamnih. Mesto je ležalo na Kerškem polju, tam kjer dnešnja ves Dernov leži, ktera to pomeni, kar Nevodin. Korenika te besede je sanskritski glagol niv, gerčki *vāo*, latinski no, kar pomeni fliessen, teči; zato imé ruske reke Neva, kar pomeni naravnost reko, in imé potoka blizo Kamnika Neveljca. Beseda iz te korenike še se je ohranila v českem jeziku, kjer nevod pomeni vodico, das Wasserzeug, Fischzeug, Fischangel. Tudi Dernov pomeni toliko kot Nevodin (Neviodunum je latinizem)

od sanskritskega glagola dru, fliessen, Drava, Fluss. Besedo iz te korenike je še ohranil slovenski jezik in sicer: dern, der Wasserrasen, der Rasen am Ufer eines Wassers. Izvirniši pomen zdaj že pozablene besede dern je bil toraj voda, kakor postavim, beseda udra indiški, vidra, bidra slovenski, die Fischotter, prav za prav Wasserthier, kakor riba od glagola ri fliessen, prav za prav Wasserthier, nevod po Štajarsko-slovenskem vodica, po Kranjskem ternek (ako ni dernek?) prav za prav Wasserinstrument. Na štajarski strani Dernovu nasprot je Staravas in skoz njo teče potok, kteremu se pravi Dernik. Zastran oblike na ov primeri besede mazgov, celov, žernov, in imena mest Lvov, Krakov itd. Ime mesta je celó naravno, ker je ležalo tik Save, kakor še pobježje doesnji den pričuje.

V Nevodinu je stala veža Čarta, kakor videmski napis „Invicto Deo Charto Neviod. Summ.“ pričuje. Dosti imen lastnih v okolici nekdanjega Neviouduna še opominja dnešnji den na Čertovo častje. Čert ni drugo božanstvo, kakor Shiva Kala, to je, černi (zato v serbskih narodnik pesmih stoji Kalovki mesto Černovki), kateri je bil tudi sodnik mertvih, bog pekla. Med njegovimi pri meni se najdejo tudi sledeče: Čada ali Čanda, kar toliko pomeni kot jezni. V štajarsko-slovenskem narečju pomeni čatiti se, jeziti, serditi se, in v celskem okraji je Čatež gerda psotka. Tako bi Čatež kraj Save na Kerškem polju pomenil to, kar imena Lutomer, Serdišče. Drugo ime na Kerškem polju je Krakov, veliki log Kostanjeviške grajšine. Krak je indiški Skanda, sin Shivatov, po pravem Shiva sam. Ime Krakov se nahaja na Poljskem, v Ljubljani, v gornjem Štajarskem in povsod v zavezi s Shivatovim častjem.

Drugo mitologično ime na Kerškem polju je Mehovo. Meh je pokrajšano ime imena Mstislav. Kakor je iz Stanislav postalo Stah, iz Česlava Čeh, tako iz Meščislav Meh. Ime Mstislav, Meščislav je mitologično in sicer priime Shivata Shastava, vindex, ultor. Tako še dnešnji den dosti reči opominja na Čartovo častje po Kerškem polju, kar nam je nov dokaz, da je naše berilo videmskega kamena pravilno, čeravno sta se Muhar in Knabl trudila iz Charto napraviti Charito. Gosp. Knabl je proti našemu berilu in našemu članku več strani napisal in si prizadeval Muharja očistiti. Obljubili smo na Knabelnov napad odgovoriti, in upamo, da skoro bode ljubljanski časnik „Mittheilungen des historischen Vereines für Krain“ ta odgovor prinesel. Kakor gosp. Knabl našega pretresa v „Novicah“ o bogu Čartu sam bralni, čeravno ga je napadel, tako tudi ne pisatelj članka v časopisu draždanskem „Correspondenzblatt des Gesamtvereines der deutschen Geschicht- und Alterthumsvereine“, ki se je z čerko K. podpisal in nam je dobro znan. Če bi ga bil bral in razumel, gotovo bi ne bil tako neslano pisal, kakor so sledeče besede, ktere slovenskim bravcem navodimo, da se prepričajo one temeljitosti, ktero naši sosedi pri nas še zmiraj pogrešajo. Glasijo se pa omenjenega dopisatelja besede takole: „Pervi članek 4. zvezka časnika „Mitth. des hist. Ver. für Steiermark“ pod napisom: „namišljeni Deus Chartus na nekem rimskem napisu v Vidmu“ ovraca od slavista Katane (bi moglo biti Katančiča) iz „Chartus“ izmodreno stvarbo slavenskega božanstva Černega boga, ker dokazuje, da prava čitava je Charitus z R ligiranega I., kar se tudi na mnogih enacih napisih nahaja; Charitus je lastno ime tistega, ki je Deo invicto (Mythras) ta kamen posvetil. Gosp. Knabl, spisatelj te hvale vredne poprave, dostavlja temu še sledeči prikladni opomin: „Ta izgled naj je svarilo vsim tistim, ki, gnani od predsodkov, v napise starih kamnov pokladajo pomene po svoji volji in

očitoim pismenkam nasproti“. Na Štajarskem in v notrajni Austrii v obče se sili slovanski „Element“ k veljavi, ktero, kakor žalibog! tudi drugod dostikrat zavolj „totalen Stoffmangel“ naj razujzdaniše domišlije terdi, ki so dogodbam naravnost nasproti. Tako, na priliko, so notrajno-austrijski Slovani izvediti hotli, da na ondašnjih rimskih kamnih napisane nerimske imena so slovanske imena, čeravno so keltiške, in se Slovani v notrajni Austrii niso pred kakor v 6. stoletju naselili, tedaj še le po padu rimskega gospodstva“.

Tako nasprotuje presodnik Knabelnovega članka naši prizadevi, najti resnico; „slavisches Element“ mu je gnjusoba, in preiskava zgodovine Slovencev mu je „totaler Stoffmangel“ in zgodovinske pretresovanja naše so mu „ausschweifende Ansichten! Iz serca hvaležni bi mu bili, ako bi naše spise od verste do verste refutiral in nas z dokazi od njih odvernili, kakor da tako „totalen Stoffmangel“ na neki drugi stvari očituje, ki je potrebna za temeljite preiskave!

(Dalje sledi.)

Slovanski popotnik.

* Častiti gosp. dr. Ivan M. Skarič, stolni dekan v Zadru, je naročil Novicam, naj oglasijo sledeči poziv tudi Slovencom: „Po trudu 28 letnem sem doveršil „Sveto pismo staroga in novoga zakona, prenešeno u slavjanski jezik i s' izbistrenjem i tumačenjem prikladnim nauku sv. matere cerkve nakitjeno“. To obširno delo bo začelo na svetlo izhajati ko bode okupljeno 1000 naročnikov; vsaki mesec se bota izdajala 2 vezka po 6 tiskanih pól v veliki osmerki na prav ličnem papirji; cena za vsako pól je 5 krajc.; kdor naroči 15 iztisov, prejme enega za nameček. Podpise naročnikov prejemajo vse škofijske pisarnice austrijskega cesarstva, ki so za to naprošene, pa tudi izdajatelj sam v Zadru ali v Beču; naročilne pisma in dnarji se prejemajo le poštine oprostene. Kdor se želi naročiti na to delo, naj naznani natanko svoje ime, stan in stanovanje, da bo brez pomote dobival izdane liste.

* V zadnjem popotniku je pri oglasu „Svetovida“ v natisu izostala sledeča verstica: Tako novico dunajsk nemšk časnik prodaja!!

Novičar iz austrijskih krajev.

Iz Maribora 3. okt. Ne davno je bilo omenjeno v „Novicah“, kaj ste mesti Cele in Maribor storile za pripravljenje škofovskega sedeža. Danes zamorem domorodcem kaj več o tej zadevi povedati. Mariborsko mesto dá 20.000 fl. iz komorne svoje kase; razun tega so mestjani podpisali še 11.000 fl.; pa tudi med duhovništvom sekovske škofije se verlo podpisuje za ta namen; pri duhovnih konferenciah, pri kterih so se duhovni mariborskega dekanata 2. septembra snidili, se je podpisalo 2500 fl. srebra. Hvala verlim duhovnikom, pa hvala tudi svitlemu cesarju Francu-Jožefu, kteri po očetovsko skerbi za duhovne potrebe Austrii vsikdar zvestih Slovencev.

Iz Getenice na Kočevskem 2. okt. A. N. Tudi pri nas nam je slana debelačo in fažun zlo posmodila. Borno bo čez zimo! Čez lepi geteniški gojzd je letos huda vihra prišla. Reški tergovci že eno leto les pri nas kupujejo; dervarjev iz Delnic, Ravne gore in Merkopolja je vse polno po šumi. Naši kmetje so že lep dnar za les spravili. Revni Banjaločani in Kosteljci ga noč in dan od nas do Broda in dalje vozijo. Slišim, da je za les in za voznino že nad sto tisuč goldinarjev ljudém došlo. S tem so se tukajšnji ljudje letos res preživili; al če bo tako naprej šlo, bo naš lepi geteniški gojzd, kakor njegov sosed šneperski, v malo letih — goličava. Kaj pa potem?

Iz Bohinja 28. sept. I. T. Od vsih krajev se sliši, da je letos huda slana silno na širokem ajdo popolnoma posmodila, in kmetovavcu velik kos kruha vzela. Tudi pri nas ni prizanesla, zakaj tukej, ker nas od vsih strani snežniki obdajajo, nam v desetih letih komaj eno leto prizaneso. Ali vendar z veseljem vam, ljube „Novice“ in vašim bravcem naznanim, da pri nas ni veliko škode naredila, in toliko gotovo ne, kakor drugod. Vprašali bote: kako je to mogoče? saj slana je povsod enako škodljiva: kako je to, da bohinjškemu polju ni tako strupena? Na to odgovorim: Bohinjci so se po večletni skušnji spametovali in prepričali, da je turšični pridelk veliko gotoviši in v vsem skupej veliko boljši od ajdovega pridelka. Zatorej se pa tudi v Bohinju, v sredniški nič, v bistriški dolini pa le prav malo ajde seje, v obéh dolinah se pa obilno turšice sadi. In slana je pri turšici, ker je že pred njo precej dozorela, le malo škode naredila. — To je vzrok, zavoljo kterega slana Bohinju tako velike škode ne dela. O, da bi se vendar enkrat oči odperle tudi kmetovavcem družih krajev, in da bi se prepričali od dobrote turšice in njenega dobička! Gotovo bodo po tem dobrovoljno priporočevanje turšice 76. lista „Novic“ ubogali.

Iz Krajna. ** V 64. listu nas je Krajnce po pravici podregal en dopis iz Železnikov, da bi se zavolj novih orgelj, ki jih zdaj imamo v stari farni cerkvi, vendar kdo oglašil, in hvalo dal, komur hvala gré, ker domači umetniki in obrtniki se ne pomaga naprej, če je nobeden očitno ne spomni. Res je to, in tudi res je, da mi Krajnci smo — zaspanci. Že dolgo bi se bilo spodobilo, da bi bili mojstra Rojca iz Podbrezij pohvalili, ker orglje, ki nam jih je naredil, niso le nam skoz in skoz všeč, temuč jih hvalijo tudi ptujci, ki potujejo skoz naše mesto in jih vidijo in slišijo. Rad tedaj poterdim, kar je gosp. dopisnik iz Železnikov po pravici hvalil, in le to še pristavim, da boljšega zdravnika za tiste orglje, ki jih je po Gorenskem v nekterih cerkvah neki mojsterskaza pohabil, zares ne morem nasvetovati, kakor je podbrezijski mojster. — Drugopot kaj več iz našega starega Krajna, ako je vredništvu všeč *).

Iz Ljubljane. V sredo je bil god Nj. veličanstva Franc-Jožefa z navadno cerkveno slovesnostjo praznovan. — Pretekli teden od pondeljka do sabote so bile očitne preskušnje v tukajšni podkovijski in živinozdraviteljski učilnici, in s tem je bilo letošnje šolsko leto dokončano. Učencov v vsem skupej je letos bilo 13, med temi kovačev za pol leta 3, za celo leto 4; družih učencov 6. Spet se je očitno pokazalo: kako potreben je popoln nauk podkovstva našim kovačem, ker, če je kovašk podmojster (ksel) pri ljudéh še tako obrajtan, se vendar vidi, da je popolnoma „zajic pri bobnu“, kakor hitro se mu dá napačno ali bolno kopito podkovati. Kdor pa ne zna napačnih kopit podkovati, kuje gotovo tudi zdrave tako, da bojo kmali napačne, in gorje gospodarjem, ki imajo take kovače, kteri malo po malem kopita konjem pokvarjajo, da še clo ne vejo, kdaj je njih živina pohabljená bila. „Ne le postava — nam je rekel zveden mož, ki je bil pričujoč pri preskušnjah — da se mora vsak, kdor hoče mojster biti, kovaštva popolnoma izučiti, naj kovače žene v šolo, temuč gospodarji sami, če jim je za njih živino kaj mar, bi mogli v to siliti, da je njih kovač popolnoma izučen, ne pa le polovičar, ki z nerodnostjo svojo ljudém škodo dela, čeravno se pri mokri mizi baha, da se je pri „Kavseljcu“ kovaštva izučil, in pri „Šmajdkovi udovi“ 5 let za „berkfirarja“ bil. Stroški za šolo se mu povernejo že v letih, če zna tudi za bolno živino kakošen dober svét dati.“

*) Iz vsacega kraja nam je ljubo kaj slišati; zakaj bi nam iz Krajna ne bilo? Vred.

njegovo prekle vred, med tem ko druga in tretja se znižate, — vse se zgodi po gori omenjenem cincanju ali balanziranju. Berž ko una, to je, prva prekla je dosegla svojo naj večo visokost, se stori po nekih pripravah in po gibanju dveh storžev v drugem valjarju, da jenja sopar iti iz kotla notri v prvi valjar, ker takrat se naglo zapre cev, po kateri hodi sopar v valjar, se v tem hipu odpre druga cev, in pusti vtekat vodo, ktera škropi sopar, in stori tedaj, da on zgubi svojo moč — da zginе, kakor se je že gori reklo. Takrat se zato storž v prvem valjarju spet hitro zniža, ker ne zadene več na poprejšni upór soparja, in tudi zvonajni zrak ga pomaga doli pritiskati. Berž ko potem storž spet doli na globoko pride, začinja (po gori omenjenih pripravah) sopar vnovič predirati v valjar pod storž iz kotla, kjer se greje voda, in tako se dalje vse to ponavlja, kar se je poprej zgodilo. Ta stvar gré tako dolgo zaporedoma naprej, dokler se ima gibati parobrod ali parovoz.

Kadar prva prekla na kviško gré, se znižate obedve druge navpik (pokonci) stoječe prekli. Tista, ki je zvezana z navskriž stoječe prekle na koncu, verti zdolej omenjeni zatik in ž njim podvoz z obračajočim kolesom vred. To pa terpi, dokler ne jenja storž v prvem valjarju hoditi doli in gori. Nasledek vsega tega pa je, da se na rečeno vižo kolesa na stranéh barke ali voza na železnici po neki pripravi, ki stoji v zavezi z obračajočim kolesom, vertijo, in da barko ali voz naprej gonijo, kar imamo dan današnji vsaki dan priložnost viditi na morji ali na železnicah.

Omeniti pa vendar še moram, da naprave, od kterih se je govorilo, niso zmirej in povsod enake. One so navadno bolj proste ali manj sestavljene, posebno kar se parovozov tiče, kateri, celó težko naloženi, letijo po železnih šinah, tako rekoč, berzeje ko tice po zraku. — Lepa stvar zares je ta neprecenljiva najdba, ki nam očitno kaže, kaj zamore človek doveršiti s premišljevanjem in s pridnimi skušnjami, ktere vodi um in poterpežljivost velika.

Verdelski.

Zgodovinski pomenki.

Rimska cesta iz Akvileje čez Emono v Sisek.

Razložil Davorin Terstenjak.

(Dalje in konec.)

Po Neviodunu pride Quadrata. Lega te postaje ni še izsledovana. Po mojih mislih je v dnešnji vesi Terno blizu Brežce. Prebivavci te okolice pripovedujejo, da je tam mesto Troja stalo. Stari Indi, Rimci in Sloveni so z voli (turi, tori, teri, indiški tar) oplužili četverovoglat prostor (Quadratum), kjer so hotli vežo svojim božanstvom postaviti. Iz tega verozakonskega običaja je vzeta beseda torišče, kar pomeni v štajarsko-slovenskem narečju prostor za stavbo hrama ali kakšnega poslopja, tako tudi polski poviat od besede vět, viat (kakor cvět in kviat), kar je nekdanj pomenilo to, kar latinski vitulus, sanskritski vatsalas. Pred nekimi leti so pri oranju prišli na četverovoglato zidovje, kar bi spet na Trojo — Terno, Quadrato, opominjalo.

Druge postaje ne navaja Antoninov potopis, temoč za Quadrato postavlja Siscia. Sisek je dobil svoje ime po častju boginje Shive s priimenom Čučuka (primeri obilo imen Čuček na Slovenskem) die brustreiche Sisa, Cica, ktera je bila podoba rodivne zemske moči. Sisa je bila boginja setev in silja (seges), zato najdemo pri poznejšem pisatelju Apianu ime tega mesta predstavljeno Segestica, Segeste, ker pri Rimcih je Segetia to službo opravljala, ktero pri Slovencih Sisa. O mestu Siscii bodemo ob svojem času poseben članek

priobčili. — To je pomen starih imenitnih mest in postaj od Ogleja do Siska, ktere zdaj razun Logatca in Siska z obnovljenimi imeni najdemo. Bode nas morebiti kdo vprašal: kako to? Celó psihologiški. Skoro vse imena mest, krajev in rek, ktere v starem Noriku in Panonii nahajamo, se nsjdejo tudi v stari Indii. Vindi iz Azie se preselivši so imena imenitnih svojih mest in krajev prinesli v Evropo, kakor jih prinašajo izseljenci evropski v Ameriko. Te imena so večidel nastale po verozakonskem častju, zato so se obdržale tako dolgo, kakor je vladala stara vera. Ta okolščina nam razlaga živost (vivacitas) starih imen, čez ktero se je že ostroumni Schloetzer čudil. Ko je staro verozakonsko častje padlo, so se začele tudi te imena, iz bogočastja vzete, pozabljati, — al ker so z njimi sveti spomini združeni bili, si je vendar še ljudstvo prizadevalo jih ohraniti in obvarovati in je staro poznamenje nadomestovalo z novejšim. Saj to nas tudi sedajnost uči. Gosp. reihenberški fajmoster Centrih so mi pravili, da v endišnji fari je dosti rodovin, ktere se pri hiši velijo Garbus, ali pišejo se v javnih listovinah Omerzu. Ime Garbus je prišlo od besede Garbin, kar pomeni merzel veter *) in se že malokje pozna, v reihenberški okolici pa že celo ne več. Tako se je, ko je staro „Garbin“ ne več občinsko bilo in še samo učenemu poznano, prepisalo v „Omerzu“, da se konči pomen ohrani. Taka se je godila z lastnimi imeni. Kadar so stari pomeni se začeli zgubljavati in pozabljati, so je tisti, kateri o pravilnosti imen bedejajo, predstavili v novejše. To se najde pri vsih narodih. Nihče ne pozna razun izobraženega več nemške besede Ach, kar pomeni vodo, in nobeden rod germanski ne rabi več besede Ach za pomen vode, temoč vsaki Wasser ali pa Watter. Ali v imenu mesta Achen, ktero so Rimljani v Aquae, Aquisgranum polatinčali, še se je ohranila. Da se namesti stare Hemone najde Ljubiana, stare postaje Upelae Vitanje, starega Varuna Vaprja, ves stare Viscelae Volc (Wölz), Nevioduna Dernov, Latovika Hotemež, — to je nekaj več, kakor čisto gol slučaj. Neimenovanemu prijatelju mojih spisov, kateri me po pismu vpraša, zakaj naravnost ne rečem, da so stari Noričani in Panonci bili Indi, ker sam indiški značaj najdem, odgovorim pri tej priložnosti in mu rečem, da so bili, pa ne več čisti, temoč specificirani. Zakaj pa ne več čisti, bodete lahko razumeli. Že učeni jezikoslovec Eichhoff je izustil važno besedo, da se mu dozdeva: slovenske narečja so neposredno iz indiškega jezika se rodile, in ni preveč rekel. Če korenin sanskritskih ne porajtamo, ktere hojo, gibanje, glasenje, govorjenje, svetenje in gorenje izrazujejo, slobodno rečemo, da se 2/3 sanskritskih korenin v slovenščini deloma organiških, deloma neorganiških nahaja. Oblika, ktero slovenski jezik zdaj ima, se je še le v Evropi izobrazila.

Naš prijatelj Caf ima gotov slovník in slovnico, v kateri sanskritu s slovenščino primerja. Bog mu daj takšnega Maecena najti, kakor ga je Vodnik našel! Dobiček za jezikoslovje, starozgodovino in modroslovje jezika bi bil neprecenljiv!

Kratkočasnice.

— Python, slavni govornik iz Pize, je hotel enkrat nepokojno ljudstvo potolažiti in ga pogovoriti: naj bi mirovalo. Ker pa je bil mož nenavadno debel in tolst, se začne ljudstvo, ko ga zagleda, na glas krohotati. Python, ki je koj vedil, zakaj se smeja, začne govor svoj takole: „Vi se smejate čez mojo debelost; moja žena je pa še bolj debela kakor sem jez; vendar imava, dokler sva mirna, v eni sami izbi prostora dovolj; kakor

*) Glej: Murkov besednik pod besedo „Garbin“.